

80 ÉVES A NEMZETKÖZI DOKUMENTÁCIÓS SZÖVETSÉG

dr. Helmut Arntz

a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség elnöke

A technikai fejlődés egy meghatározott szakaszában az ökológiai rendszer szabályozásával kapcsolatos felelősség a természetről az emberre hárul. Az ember által kifejlesztett technika betört ebbe a rendszerbe, s jelentős változásokat hozott magával. Ezekért az ember viseli a felelősséget, tekintve, hogy a technika képtelen önmagát ellenőrizni. Az embernek ezért szabályozó tevékenységet kell kifejtenie, vagyis az emberi tevékenységet úgy kell irányítani, hogy a bioszféra természetes egyensúlyának megbomlása elkerülhető legyen /ezt a követelményt leggyakrabban a "környezeti problémák" jelszóval írják körül/.

Az, aki ebben a helyzetben az emberiség jövője felől jóslásokba merészel bocsátkozni, nem hagyhatja figyelmen kívül azt az ellentmondást, amely egyfelől a tudomány által kezünkbe adott elképzelhetetlenül hatalmas technikai eszközök /amelyek akár az emberiség elpusztítására is alkalmasak/, másfelől azon gyenge akaratunk és csekély képességünk között mutatkozik, hogy ezeket az eszközöket értelmes módon használjuk fel. A "jövőtől való félelem" az ember túlzott megterhelésének a kifejezése. Az ember ma már nincs abban a helyzetben, hogy nyomon követhesse azokat a változásokat, amelyek egyetlen nemzedék életén belül bekövetkeznek. Miként tudna a ma embere a gyorsuló változásokkal szemben helytállni?

Az információ az egyetlen lehetősége az emberiségnek a fejlődés oly mértékű ellenőrzésére, hogy ismereteivel és tapasztalataival, valamennyi informatív jellegű adottság ügyes kihasználásával, mindig egy lépéssel megelőzze a katasztrófát.

Az információ nem egyéb, mint az emberi tevékenység minden területéről származó és hasznosítható /gyakorlati vagy gondolati/ ismeretek összessége, függetlenül attól a tényről, hogy ezek összegyűjtése és hozzáférhetősége sok területen ma még nem kielégítő.

Vajon azok a megfontolások, amelyek szerint az ember továbbélése az információk megszerzésétől és hasznosításától függ, borulató bölcséleti elmélgedések-e csupán, vagy pedig van valami közük a FID-hez,

amelynek idén ünnepeljük 80. születésnapját? Ugy tűnik, hogy a két gondolat elválaszthatatlan egymástól, tekintve, hogy csakis történelmi összefüggéseiben lehet fölmérni azt, mit is jelent ennek a 80 évnek a teljesítménye.

Az emberi zsenialitás elvezetett atomerőművekhez és sugárhajtású repülőgépekhez. De sok esetben viszont csupán a jövődő meglátásához vitt el, mivel az idő még nem érett meg arra, hogy a lángelme elképzelése akkor gyakorlati valósággá váljék. A legjellegzetesebb példa erre LEONARDO da VINCI, de vele együtt említhetném a valósággal jövőbe látó Jules VERNE-t, s a mi területünkön maradván, Paul OTLET-et és Henri LA FONTAINE-t, az Institut International de Bibliographie /a Nemzetközi Bibliográfiai Intézet/ 1895. évi alapítót.

Ime a különbség: VERNE csupán papírra vetette látomásait. Nautikusának nem volt modellje. Meg sem kísérelte, hogy modellt állítson föl az ember által vezérelt földkutató szonda, illetve a holdba induló űrhajó számára. LEONARDO da VINCI rajzolt és tervezett. Repülőgépe, folyamatos hűtéssel működő leparló készüléke és más egyéb elképzelése tervei alapján ma minden további nélkül kivitelezhetőek lennének. OTLET és LA FONTAINE oly annyira lelkesek voltak, hogy rögtön a cselekvés területére léptek, függetlenül attól, hogy nem állt rendelkezésükre sem számítógép, sem osztályozási rendszer, sem az a lehetőség, hogy maguk számára mikromásolatokat készíthessenek. De sok minden egyéb sem áll rendelkezésükre, ami ma mindennapi munkaeszközeink közé sorolható. Olyan körülmények között kellett dolgozniuk, mintha LEONARDO da VINCI az 1950-es évek repülőgépét az 1500-as évek technikájával valósította volna meg.

Csökkenhetti-e mindez irántuk való tiszteletünket? A tiszteletet mindenekelőtt a tudás egyetemes világába vetett fanatikus hit előtt, amely szerint a szellem termékeinek egyetlen helyen kellene fölhalmozódnia? Mindazt, amit az ember évezredek során gigondolt, kitalált, fölfedezett és megalkotott - s amennyiben ezek írott művekben megörökítődtek - úgy összegyűjteni, hogy abba minden egyes kutató a tudás és a tapasztalat teljességét igényelve merülhessen bele: ennek a gondolatnak a nagyszerűségéből az elmúlt 80 év s az elszenvedett kudarcok sem vonhatnak le semmit, bár ezek a gondolat megvalósulását kezdetétől fogva végigkísérték. Vegyük csak LA FONTAINE-t, a szocialista szenátort, akit a király politikai okokból nem nevezhetett ki az OIB /Office International de Bibliographie = Nemzetközi Bibliográfiai Hivatal/ tagjává, amelynek az 1895. szeptember 12-i királyi rendelet szerint össze kellett volna állítania a bibliográfiai világcatalógust. Ennek megvalósítására a Hivatal saját költségvetéssel rendelkezett. Ugyannakkor az IIB /Institut International de Bibliographie = Nemzetközi Bibliográfiai Intézet/ sohasem jutott többhöz, mint egy szegényes magánalapítványhoz.

Azután közbejött az első világháború, s az intézményt Brüsszelből Hollandiába telepítették át /s ezzel még távolabb került a későbbi fontos párizsi és genfi, a dokumentációt megalapozó eseményektől/. A második világháború évekre megbénította az IIB tevékenységét. Időközben megváltozott az intézmény elnevezése: először IID /Institut International de Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Intézet/,

majd FID /Fédération Internationale de Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Szövetség/ néven működött.

A gondolat bármilyen nagyszerű is volt, az adott körben utópiának bizonyult, amelyet két vagy három olyan ember idealizmusa, akik hivatásukat és magánvagyonukat is ennek a föladatnak áldozták, nem volt képes megvalósítani. Az a kísérlet, hogy ne csak az összes köz-zétett publikációt, hanem valamennyi ország, kor és nyelvtérület ké-peit és intézményeit is kézzel irt katalóguskártyákon rögzítsék, már 1895-ben sem volt megfelelő a legújabban megjelenő művek bibliográ-fiai számbavételére. Szó sem lehetett tehát a már megjelent művek utó-lagos bibliográfiai feldolgozásáról. Az, hogy a 11 millió kartont számláló Egyetemes Bibliográfiai Repertórium /RBU = Répertoire Biblio-graphique Universel/ mégis létrejött, az már magában véve is maradandó emléket állított OTLET és LA FONTAINE érdemeinek.

Ennél azonban sokkal többet tettek. A Melvil DEWEY által 1876 óta kifejlesztett tizedes osztályozást, amely kezdetben csupán köny-vek osztályozására szolgált, Egyetemes Tizedes Osztályozássá /ETO = Classification Décimale Universelle = CDU/ alakították át, s ezt do-kumentációs elvekre építették. Az ETO még ma is a leginkább használa-tos és számos országban a hivatalosan bevezetett osztályozási rend-szer. Az, aki e rendszer időszerűségét vitatja - a 26 revíziós bizott-ság tevékenységétől függetlenül - nem veszi tekintetbe azokat a mére-tekét, amelyeket az emberi tudás és tapasztalat összessége elért, va-lamint azt a növekedést, amelyet az újabb ismeretek állandó szaporodá-sa jelent.

Mellesleg, mindez nem mentség az időszerűség hiányára. Az ETO je-lenleg élet-halál harcot vív továbbléléseért, mert ha ebben a harcban elbukik, megsemmisül. A megoldás valószínűleg a Basic Medium Edition keretében keresendő /francia neve még nincs/. Az ETO-t a 40-50 ezer legfontosabb fogalomra korlátozva, valószínűleg számos olyan terüle-ten fájdalmasan le kell csökkenteni, amelyek időközben a maguk számá-ra részletes osztályozási rendszert alakítottak ki.

Ezt a 40-50 ezer fogalmat /concepts/ s megnevezéseiket /terms/ - abban a majdnem 20 nyelvben, amelyben az ETO kiadások napvilágot látnak - a FID a revíziós bizottságok szakértőinek segítségével még képes átfogni. Ami ezen felül van - az ETO alapelveinek megfelelően - különleges osztályozások tárgyát kell hogy képezze. Ezek tekinteté-ben viszont a FID a felelősséget az illetékes szakértő szervezeteknek és intézeteknek engedi át. Ezt meg kellett említeni, tekintve, hogy az ETO ma a FID sokoldalú tevékenységében csupán egy, bár a résztvevő szakértők létszámát tekintve messze a legjelentősebb.

Az IIB örökségéről való lemondás azonban már jóval korábban el-kezdődött. A FID örül annak, hogy a könyvtárosok sok mindent átvállal-tak. Különös örömmel köszönti azt a tényt, hogy azok a lényegbevágó gondolatok, amelyek az RBU-nak, vagyis az Egyetemes Bibliográfiai Re-pertóriumnak az alapjait képezték, a CBU-tervben /Contrôle Bibliogra-

prique Universel = Egyetemes Bibliográfiai Ellenőrzés/* visszatérnek. Ez a téma két éve a könyvtárosok nemzetközi tevékenységének a központjában áll. Mindez szinte magától értetődik, hiszen a könyvtárosok a FIAB /Fédération Internationale des Associations des Bibliothécaires = Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége/ megalapításával csupán 1927-ben teremtettek a maguk számára önálló szervezetet. Az említett időpontig mindkét csoport érdekképviselőt /s ezzel együtt a könyvtárak információs feladatait/ az IIB látta el.

Ezért is természetesnek tűnik, hogy 1895-ben a tevékenység kizárólag a nyomtatott művek kiadására korlátozódott. Abban az időben az effajta kiadványok az információs igényeket még ki tudták elégíteni, s mai szemmel nézve áttekinthetők is voltak.

Az IIB alapvető elképzelése ma már megvalósítható, mivel rendelkezésünkre állnak a szükséges műszaki segédletek, azonban az Egyetemes Bibliográfiai Repertórium létrehozása az információs igényeknek csupán egy részét elégítené ki. Ezt 1975-ben nem szükséges különösebben bizonyítani. Elegendő egy kémiai tájékoztatási központba bepillantani és azt a kérdést fölvetni, hogy a mindennapos tájékoztatási igények ki-elégítésére a fölhasznált könyvek és a hagyományos folyóiratok milyen százalékát teszik ki a teljes anyagnak.

E sorok írója tisztában van azzal, hogy a CBU a nem könyv jellegetű anyagokra, sőt idővel a kéziratokra is ki kívánja terjeszteni a tevékenységét. Azonban még ez a szándék sem válthatja ki azt a feltételezést, mintha a könyvtárosok át akarnák venni a dokumentalisták tevékenységét. A dokumentáció időközben - szoros értelemben véve - a tartalmi kiértékeléssé fejlődött. A dokumentalisták tehát köszönettel veszik az információhordozók bibliográfiai földolgozását, s nem vitatják a könyvtárosok illetékességét.

Ezt annál kevésbé teszik, mivel a FID a szolgálatát csak korlátozott keretek között láthatja el. Bármennyire eleminek is tűnik, mindig újabb meg kell ismételnünk: az egész információs folyamatban csupán egyetlen lényeges tényező van, nevezetesen a fölhasználó! A fölhasználó lehet egy kormány, egy hatóság, egy intézet, egy kutató, de lehet egy tudásszomjtól eltöltött gyermek vagy - ahogy mondani szokás - az utca embere is. A fölhasználónak, vagyis a lehetséges fölhasználási igények teljes skálájának a kielégítése az információ egyetlen feladata /a szerző az "információ" szót használja a könyvtárak, levéltárak, dokumentációs szervek valamennyi intézménye, s a bennük dolgozó szakemberek egységes megjelölésére/. A fölhasználó számára teljesen mindegy, mi a neve annak az intézménynek, amelyik a "saját" információit pontosan, kellő időben, a számára érthető színvonalon, elfogadható terjedelemben vagy tömörítésben szolgáltatja.

* Angolul: Universal Bibliographic Control /UBC/.
Ld. DÁCZER Éva: Az egyetemes bibliográfiai számbavétel. = TMT, 21.évf. 10.sz. 1975. p.711-722.
DÁCZER Éva: Újabb fejlemények az UBC terén. = TMT, 22.évf. 7-8.sz. 1975. P.517-524. /Szerk. kiegészítése/

Az IIB ezért mindig megtiszteltetésnek vette, hogy nemzetközi szinten a könyvtárosok érdekeit is képviselte mindaddig, amíg a FIAB meg nem alakult. A FID viszont a maga részéről arra büszke, hogy hozzájárult a CIA /Conseil International des Archives = Levéltárak Nemzetközi Tanácsa/ nemzetközi elismertetéséhez, s ezzel a levéltárak számára minden területen biztosította a nélkülözhetetlen információs tényező rangját. Erről az elismerésről mindaddig nem lehetett szó, amíg a levéltárakban csupán a muzeális értékű dokumentumok gyűjteményét látták, amelyek legfőljebb csak a történészeket érdekelhetik.

A FID nem ok nélkül dicsekszik a más szervezetek érdekében kifejtett fáradozásaival. Nyilvánvalóvá kívánja tenni, hogy a dokumentáció egymagában - ha tevékenységét nem egészíti ki a könyvtárak és levéltárak munkája /de ide lehet sorolni a tömegtájékoztatási eszközöket is/ - nem valósíthatja meg az egyetlen fontos célt, azt, hogy minden főlhasználó mindenütt és minden időben hozzájuthasson a számára fontos információkhoz.

"Mindenütt". Már régen tuljutottunk az egyetlen brüsszeli központon, amely 1895-ben körülbelül a tudományos és műszaki tevékenység földrajzi középpontját képezte Szentpétervártól New-Yorkig és Christiániától Rómáig. Sajnos az, ami Indiában, Kinában, Japánban, a Török Birodalomban és a világ más részein ezen a téren történt, kívül esett az akkori nemzedéknek - nem az érdeklődési körén, hanem - a kommunikációs lehetőségein. Bár annak a generációnak tudományos levelezése a kutatószellemnek és az emberi látókörnök olyan bizonyítéka, hogy még ma is csodálattal tölt el és szerénységre int bennünket.

"Mindenütt" 1975-ben azt jelenti, hogy a föld egyetlen országa sem lehet elzárva az információk megszerzésének lehetőségétől. Ez egyidejűleg valamennyi főlhasználó egyenlő esélyét is jelenti.

Nagyon fontos pont a FID feladatai és céljai között a felhasználók nevelése /education of users/. Valójában türelemjáték, az idővel folytatott versenyfutás. A képzésért felelős személyeknek be kell látniuk, hogy az információ hozzáférhetősége és kiértékelése a legfontosabb kiképzési tárgyak közé tartozik, másként kell ezeket oktatni a középiskolások, s másként az egyetemisták, az ipari tanulók, s ismét másként a foglalkozásukban már járatos felnőttek esetében. Az információ kihasználása, s az a teljesítmény, amelyet a társadalom, illetve népgazdaság részére jelenthetnek, még évtizedeken át a ma munkában állók képességeitől függ, vagyis attól, hogy mennyire képesek az információkat megfelelő módon főlhasználni. De hogy ezt a most felnövekvő nemzedék esetében ne a későbbiekben kelljen pótolni, logikusnak tűnik: a képzés minden egyes fokán, de legalább a középiskolától kezdve módszeresen foglalkozunk az információk főlhasználásának elméleti és gyakorlati kérdéseivel. Különösen ezen a téren válik nyilvánvalóvá, hogy a FID súlyát nem egy szervezet, nem is egy titkárság, hanem az egész világot átfogó nemzeti tagok adják.

Egy évtizeddel ezelőtt a szerző a FID tevékenységének egy másik területét is kiemelte volna. Ha viszont ezen a téren ma kétségei vannak, s nem tudja eldönteni, hogy mennyiben tekinthető az illető terület a FID sajátjának, akkor ebben a tétovázásban mindaz a bizonyta-

lanság kifejezésre jut, amelyet a kormányközi szervezetek tevékenysége a nem kormányzati nemzetközi testületek körében kiváltott.

Hogy félreértés ne adódjék, előbb a problémát vázoljuk föl. Arról van szó, hogy az információs tudat /information awareness vagy mindedness/ kifejlesztését a vezető körökben föl kellene venni a nemzeti prioritások közé, mert enélkül sem a dokumentáció, sem az információ nem érvényesülhet kellően. Ha ez az elismerés nem sikerül, haszontalanná válik minden arra irányuló nemzetközi fáradozás, hogy az információk korlátlan áradatát ellenőrzésünk alá vonhassuk, hogy információs központokat és adatbankokat létesítsünk, hogy a szakszemélyzet és a fölhasználókat kiképezzük /ha ez a kormányok tevékeny hozzájárulása nélkül egyáltalán lehetséges/. Ahhoz, hogy a dokumentációt az alsó szinteken is elismerjék, kormányprogrammá kell válnia.

Mindez a FID föladatát képezte már évtizedekkel a kormányközi nemzetközi szervezetek megalakulása előtt és még sok-sok éven át addig, amíg ezek a szervezetek nem kezdtek el a dokumentáció kérdéseivel foglalkozni. Most viszont olyan hévvel vetették magukat ezekre a problémákra, hogy az embernek olyan benyomása támad, mintha nem csupán a munkaterületet kívánnák kisajátítani, hanem a tagállamoknak erre a célra juttatott pénzeszközeit is maguk akarnák fölhasználni.

Ami ezen a téren megvalósult, jelentősnek tűnik. A FID üdvözli az olyan szervezeteket, mint az UNISIST, AGRIS /International Agricultural Information System = Nemzetközi Mezőgazdasági Tájékoztatási Rendszer/, INIS /International Nuclear Information System = Nemzetközi Nukleáris Tájékoztatási Rendszer/ és ISIS /Integrated Scientific Information System = Integrált Tudományos Tájékoztatási Rendszer/. A nemzeti infrastruktúra gondolata, amelyre az UNESCO NATIS-a /National Information Systems = Nemzeti Információs Rendszerek/ épült, magától értetődőnek tűnik, de csakis akkor válhat termékeny, ha az UNESCO valamennyi tagállama az információval kapcsolatban azt a nyitott politikát gyakorolja, amelynek megteremtésén a FID annyit fáradozott. A FID a továbbiakban is meg fogja tenni ezt, s amennyire lehetséges a kormányközi szervezetekkel együttműködésben, annál is inkább, mivel mindmáig nincs olyan tapasztalat, mintha az UNESCO - amellyel egyébként a FID szoros baráti kapcsolatokat tart fenn - a tagállamok elé valamiféle egységes koncepciót terjesztett volna. Egy ilyen egységes koncepciónak nemcsak azt kellene érzékeltetnie, hogy a NATIS és az UNISIST egymásnak nem ellenlábasai, s nem végeznek párhuzamos munkát. A "nagy koncepciónak" valamennyi más egyéb rendszert és eszközt - mint például az AGRIS-t és az INIS-t, de egyben a nagy osztályozó rendszereket is, mint az ETO, az ISORID /International Information System on Research in Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Kutatási Rendszer/, a BSO /Broad System of Ordering = Átfogó Tárgyköri Rendszerezés/, a CBU stb. - olyan meggyőző egységgé kellene összefognia, hogy a kormányok szinte akaratlanul is versenybe lépjenek egymással az így nyert összképnek saját országaikban történő kialakításáért.

A FID ennek a célnak az elérését őszintén, félelem nélkül kívánja. Nem tart attól, mintha ezáltal kiesnék a versenyfutásból. Ellenkezőleg: a FID viseli a felelősséget a CDU-ért, a BSO-ért és az ISORID-

ért, s csupán a mindmáig álomnak bizonyult "nagy koncepció" kialakítása után lesz képes tevékenységét teljes mértékben kibontakoztatni. Csak akkor lesz képes a FID, az információügy más szervezeteivel karöltve, az első helyen megnevezett célt sikerrel megvalósítani, nevezetesen azt, hogy a valós és lehetséges fölhasználók millióit elvezesse az információkhoz, s fölhasználásukra megtanítsa őket. Csak azután lehet majd nekilátni a fentebb megvitatott probléma megoldásához, ahhoz, hogy az információkat a fölhasználókhöz juttatva a világ minden országában hozzáférhetőkké tegyik, mégpedig a tényleges igényeknek megfelelő mértékben. A reprodukációs technika ma már annyira fejlett, hogy lehetséges tetszőleges mennyiségű mikrofilm és mikrofilm lap automatikusan visszakereshető archiválása.

Ennél a pontnál a szerző először kerül nyíltan szembe OTLET-val és LA FONTAINE-nel, akik bár soha sem voltak könyvtárosok, munkájukat mégis a legszigorubb értelemben vett könyvtárosi szemléletben végezték. Szemükben a bibliográfiai szempontból pontosan földolgozott cím magát a publikációt jelentette. Ebből adódott az RBU alap gondolata. E cikk szerzőjének a szemében azonban cím, referátum, deskriptorok, osztályozási jelzetek csupán a hozzáférhetőség kulcsát jelentik, és azt a nagyon fontos döntési lehetőséget, hogy az adott publikáció egy adott téma földolgozásához szükséges-e vagy sem. Ha a válasz pozitív, csakis a teljes tartalom, a kihagyás nélküli szöveg számít. Óriási haladás az, hogy a mai reprográfia minden szöveget hozzáférhetővé tesz. A közzétett tudás többé már nem az ipari államok kiváltsága. Az egész emberiség tulajdona lehet, sőt lesz is, amennyiben ehhez a FID hozzá tud majd járulni.

A szellemi tulajdonnal is törődünk? Igen. A FID tevékenyen közreműködik a copyright /szerzői jog/ problémáinak a megoldásában. Ezen a téren az ember kísértésbe esik azt mondani, hogy szándékosan keltik a zűrzavart. A modern technika lehetővé teszi a korlátlan és ellenőrizhetetlen másolást. Ez tény. Sok tudományos kiadvány /nem csak a folyóiratok/ elveszti előfizetőinek egy részét, illetve nem jut el az újabb kiadásig. Ez is tény. Hogy a második az első következménye, azt csak a kiadók állítják, akik ezért - anélkül, hogy bármit is bizonyítani tudnának - anyagi ellenszolgáltatást követelnek. Ez nem is annyira a pénzürtéket tekintve lenne hátrányos, hanem inkább azért, mert a vele kapcsolatos igazgatási kiadások a modern technika alkalmazását tenné lehetetlenné. Nagyon sok tényező játszik közre - ezekre itt most nem akarok kitérni - az előfizetések visszaesésében. A FID mindenesetre a másolási jog liberális kezeléséért fog harcolni, mivel nyolcvan év óta az információk korlátlan áramlásában látja a célravezető fölhasználás előfeltételét.

Az információknak ez a korlátlan áramlása többé már nem kötődik egyetlen földrajzi középponthoz. Az természetes, hogy a Nyugat továbbra is súlypontot jelent, amelyet történelmi teljesítményeivel, a természettudományok és az iparosítás terén elért eredményeivel vívott ki a maga számára. Senki sem fog e sorok szerzőjétől szegyenkezést elvárni amiatt, hogy a világnak ebből a részből származik.

Azt is tudja azonban, mivel szakmájához tartozik, hogy a föld más vidékeit, mint önálló kulturák hordozóit, nem ebben az évszázad-

ban fedezték föl. Több kutató-nemzedéknek az az elkötelezett fáradozása, hogy Indiának és Kínának, Japánnak és Perunak, Mexikónak és Egyiptomnak /a fől sorolást oldalakon keresztül lehetne folytatni/ régi és új kulturáját föltárják, nyilvánvalóvá tette, hogy a Nyugat mind ez ideig csupán a technika és az ennek révén lehetségessé vált iparosodás terén játszott vezető szerepet. Mivel azonban a dokumentáció egyetlen időszakban sem korlátozódott a műszaki-ipari területre, a FID számára könnyű volt olyan decentralizált szervezetet kialakítani, amelynek többé már nem egyetlen központja van, hanem regionális bizottságai működnek, s ezeknek központjai nem Európában vagy Észak-Amerikában, hanem más földrészekeken találhatók. Mindez világossá teszi, hogy a FID mennyire hozzákötve érzi magát minden néphez, minden civilizációhoz, s minden egyes szellemi áramlathoz.

Ezzel a decentralizált szervezettel dolgozik a FID ma azért, hogy megvalósítsa mindazt, ami egyébként könnyen csak jól hangzó elmélet maradna. Bizottságai foglalkoznak mindazon területekkel, amelyek logikailag az alap gondolatokból adódnak. Minél inkább sikerül a kormányokat az információ fontosságáról meggyőzni, annál több lesz a dokumentációs központ, az adatbank, a mindenfajta információs szűrő, s annál nagyobb lesz a fölhasználókat kiképzők létszáma is. Küzdünk a dokumentalisták iránt jelentkező igények kielégítéséért, az alkalmas módszerek kifejlesztéséért, a tankönyvek és az egyéb tananyagok kiadásáért. Mindez nem csupán a fejlődő országokra vonatkozik, bár az elmaradás pótlásának az igénye itt különösen sürgős. Egyelőre azonban még hiányoznak az előfeltételeik ahhoz, hogy az információk megszerzését képzett információs szakemberek közreműködésével oldják meg.

Két csoport nyer különös jelentőséget ebben a munkában: a "tudományos dokumentalisták", valamint az "információ tudományi szakemberek". Az első megjelölés talán nem annyira világos, mint maga a szerepkör. Csakis egy mérnök képes arra, hogy egy fölhasználó mérnök információs igényét kielégítse, s az ujonnan megjelenő szakirodalom tömegéből azokat a publikációkat kiválogassa, amelyekre ügyfelének problémája megoldásához szüksége van és ezáltal tehermentesítse őt az irodalom kutatástól. A mérnökök, orvosok, vegyészek stb. informálásához tehát a legjobb mérnökökre, orvosokra, vegyészekre van szükség. Itt mutatkozik a legjelentősebb különbség a könyvtárakkal szemben. A pusztán címek egyetlen fölhasználó csoporton sem segítenek. Valóságos tehermentesítés, ami a saját irodalmi buvárkodást fölöslegessé teszi, csakis a publikációk lényegét bemutató annotációkkal oldható meg.

Az információ tudományi szakemberek föladata egészen más. Nekik az információ tudománnyal kapcsolatos alapelveket kell kidolgozniuk. Ebből önként adódik a könyvtár- és levéltártudomány művelőivel való szoros kapcsolatuk, valamint kölcsönhatásuk más tudományágakkal. Ide olyan heterogén kutatási területek tartoznak, mint például a fölhasználók lélektana, a számítógéppel való párbeszéd, a tudományos módszerek szerinti adattárolás és keresés /retrieval/, az információ tudomány elhatárolása a kommunikáció tudománytól, az előbbi alkalmazási lehetőségei az egyes tudományágak területén stb.

A példák jól érzékeltetik a FID különböző testületeinek a működését. A FID/ET /FID Education and Training = FID Oktatás és Képzés/

bizottság foglalkozik az információk szakemberek és a felhasználók oktatásához szükséges alapelvek kifejlesztésével. A FID/RI /FID Research on the Theoretical Basis on Information/ bizottság feladata az információ elméleti alapjainak a kidolgozása. A FID/DC /FID Developing Countries/ bizottság a fejlődő országok speciális igényeit és különleges problémáit tanulmányozza. A FID/CR /FID Classification Research = FID Osztályozáseleméleti kutatás/ bizottság illetékes az információ elemei közötti kapcsolatok tekintetében, függetlenül attól, hogy hagyományos vagy gépesített információk rendszerről van-e szó és tekintet nélkül a hierarchia fokára.

Ezzel azonban még nem merítettük ki a felsorolást. A gépesítéssel, a nyelvészeti kérdésekkel /ideértve például a gépi nyelveket is/, a terminológiával foglalkozó bizottságok, valamint azok, amelyek közelebb állnak a felhasználókhöz /például az Ipari Információs Bizottság/, munkájuk egy részét ugyancsak az itt példaként bemutatott problémák megoldásának szentelik. Munkájuk más része egyéb területekre esik, de ezeknek a bemutatására a korlátozott terjedelem nem nyújt lehetőséget.

Az előadottak még valami mást is jól szemléltetnek. A kormányközi nemzetközi szervezetek értekezleteket hívnak egybe, szimpóziúmkat és konferenciákat rendeznek /ezekről a nem kormányzati nemzetközi szervezeteket szerencsére nem rekesztik ki/, ahol irányelveket dolgoznak ki. Ezek hosszadalmas előkészítése és a gyakorlatba való átültetése azonban a nemzeti tagok széles bázisán alapuló nem kormányzati nemzetközi szervezetek állandó bizottságainak a közreműködését kívánja meg, a legkülönbözőbb szakterületekről származó tagjaikkal. Nos, az adott esetben ezek a nemzeti tagok jórészt éppen azok a nemzeti szakmai szervezetek, amelyek a FID-bizottságokban kidolgozott elveket a gyakorlatba átültetik.

Csak a gyakorlati szakemberek ismerik az ellenállási pontokat is. Számukra nyílt titok, hogy a civilizált társadalmak informatív ingerekkel agyonterhelt embere az információkkal szemben általában védekező álláspontot foglal el. Ezt a védekezést az információk szakembernek le kell győznie. Az is nyilvánvaló e szakemberek számára, hogy azok a kormányok, amelyek tisztában vannak a technikai fejlődés által felidézett veszélyekkel, még nem minden esetben ébredtek annak tudatára, hogy a jobb és célirányosabb információk segítségével ezeket a veszélyeket elháríthatják. Még mindig sok az olyan magán és állami szervezet, döntéshozó személy /decision makers/, amelyek, illetve akik nagyobb figyelmet szentelnek a közvetlen költség -haszon elemzésének /cost effectiveness/, mint a hosszabb távra szóló eredményeknek.

Aki a FID munkájával alaposan meg akar ismerkedni, annak át kell tekintenie a főlváizolt teljes körképet, így a nemzeti tagokat és a regionális bizottságokat, amelyek Patagóniától Mexikóig és Törökországtól Új-Zélandig mindenütt megtalálhatók, továbbá bizottságokat, az egyedi tagokat, amelyek a világ minden részéből száz és száz magánszemélyt, dokumentációs intézményt, könyvtárat, levéltárat és hatóságot képviselnek. Csupán mindezen összetevő együttműködése teszi megérthetővé, hogy a FID az egyetlen olyan dokumentációs szer-

vezet, amely elvileg semmiféle tematikai korlátozást nem ismer. Elvileg, mivel a párhuzamos munkákat kerülendő, a FID a saját munkájából gondosan kiiktat minden olyan területet, amelyen más szervezetek /mint például az ICSU-AB /International Council of Scientific Unions - Abstracting Board = Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsa - Referálós Irodája/ a referálólapok vonatkozásában/ eredményes munkát végeznek.

Mégis, vajon mindez nem csupán szélhámoskodás? Hiszen egy nem kormányközi nemzetközi szervezet tevékenységét már anyagi lehetőségei is korlátozzák! A FID csakis akkor képes a világban elfoglalt helyzetét megőrizni, ha fennmarad az az idealizmus, amely OTLET-t és LA FONTAINE-t lelkesítette. A kormányok anyagi hozzájárulásai szinte korlátlanul ömlenek a kormányközi nemzetközi szervezetek pénztáráiba. Ezeknek a pénzeknek a gazdaságos fölhasználása érdekében olyan szakértőkre és tapasztalatokra van szükség, akiket és amelyeket a FID az eltelt évtizedek során már magába gyűjtött.

OTLET és LA FONTAINE idealizmusa ma modern köntösben jelentkezik. Amit az IIB alapítói 1895-ben csak sejtettek, az ma számunkra bizonyosság: lehetetlen az emberi haladás, ha az információknak /vagyis a dokumentációknak, a könyvtáraknak és levéltáraknak/ nem adják meg az őket megillető rangot. Ha az emberiség tudásanyaga, amelyet az IIB alapítói 1895-ben össze kívántak gyűjteni és rendelkezésünkre akartak bocsátani, 1975-ben nem lesz összegyűjtve és nem fog rendelkezésünkre állni, akkor minden újabb ismeret megszerzésére irányuló kísérlet mindinkább a már fölismerett tények ismerete nélkül fog végbemenni. Ezért mind gyakrabban fog megtörténni, hogy újból és újból visszaérkezünk ahhoz a színvonalhoz, amelyet egyszer már elértünk, anélkül természetesen, hogy a szereplők a megismétlés tényének tudatában lennének. Ezen a ponton azután a haladás teljesen meg fog torpanni...

Idealizmusra azért is szükségünk van, mert a modern technika állandó bátorítást jelent. Az, amit ma a mikrofilmlap 1:40-es kicsinyítési aránya jelent, holnap - hála a lézernek és a hologramnak - százszoros, sőt még jelentősebb kicsinyítéssé válhat. Az emberiség tudásanyaga 100 millió publikációra, vagy akár e fölé nőhet: a FID mindent meg fog tenni annak érdekében, hogy ez a tudásanyag - a legkorszerűbb technika segítségével - áttekinthető maradjon, és hogy ennek a tudásanyagnak a tárolásához egyetlen könyvtár vagy levéltár se kényszerüljön költségvetését újabb építkezésekre elpazarolni. Az csak természetes, hogy a FID érdeklődését ma a mikrokiadványokra koncentrálja, amelyek sokkal gyorsabban fogják felváltani az általunk megszokott publikációs formákat, semmint azt egyes hagyományos kiadók gondolni vélik.

Nem becsüli-e túl a FID a saját helyzetét? Egészen bizonyos, hogy nem. Az informálás szolgálatot jelent, semmi más, mint kemény, felelősségteljes szolgálatot. Az a dokumentalista, aki a dokumentációs központban egy kutató igényeit tartósan és türelmesen információkkal kielégíti, fölhasználóját talán képessé teszi a Nobel-díj elnyerésére. Ő maga azonban névtelen marad. Csak idealizmusa, felelősségérzete és az az meggyőződés lelkesítheti, hogy a megbízható helyesen értékelt információk minden egyes ember javát szolgálják. A doku-

mentalistákkal, akiknek az oktatása ügyében a FID annyit fáradozik, elérkeztünk a szervezet erkölcsi alapjainhoz. A FID szempontjából nincs semmi jelentősége annak, hogy ez vagy az a terv megvalósul-e, ezt vagy azt a szerződést megkötik-e. A FID az információt hatalmas egésznek tekinti, amely az emberi tevékenység valamennyi területét a társadalmi élet, a gazdaság és a kultúra minden egyes ágát átfogja.

Vajon ez csak ma van-e így? Bocsássák meg egy olyan embernek, aki kulturtörténetet is tanult, s hosszú életén keresztül sokat gondolkozott az emberiség fejlődéséről, ha azt állítja, hogy ez mindig is így volt, s hogy a FID csupán annak a logikus beteljesedése, amit a fejlődés megkövetelt.

A FID ebben a hagyományban él. Nem fogja sem 80 év, sem további évtizedek után kötelezettségei alól magát kivonni. A FID marad, ami volt, a dokumentáció nemzetközi szervezete.

ARNTZ, H.: 80 éves a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség

A FID ez évben ünnepli alapításának 80. évfordulóját. A FID elnöke történelmi áttekintést ad erről a 80 esztendőről és kitekintést a FID jövőjére.

1895-ben alapította az IIB-t /Institut International de Bibliographie = Nemzetközi Bibliográfiai Intézet/ Paul OTLET és Henri LA FONTAINE, két lelkes, nagytudású szakember, akik hivatásukat és vagyonukat is a dokumentáció ügyének áldozták. Legfőbb érdemük - az Egyetemes Bibliográfiai Repertórium /RBU -Répertoire Bibliographique Universel/ gondolatán és részleges kiépítésén túl - az Egyetemes Tizedes Osztályozási rendszer megvalósítása és a mai értelemben vett dokumentáció és információ megalapozása.

A két világháború megnehezítette az IIB tevékenységét. Az intézet többször áttelepítették, nevét megváltoztatták, míg elnyerte mai nevét: FID /Fédération Internationale de Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Szövetség/. Feladatai is módosultak az évek során, különösen miután más nemzetközi szervezetek is alakultak, többek között pl. a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szervezete /FIAB/ és a Levéltárak Nemzetközi Tanácsa /CIA/ és mások. Célja, együttműködve a rokon nemzetközi szervezetekkel a tájékoztatási, szervezeti, technikai és módszertani kérdésekkel járó új feladatok ellátása. Néhány ilyen feladat: az információs szakemberek oktatása; a fejlődő országok speciális igényeinek tanulmányozása; gépesítési, nyelvészeti, terminológiai kérdések stb.

A FID munkáját decentralizált, az egész világra kiterjedő szer-

vezettel, nemzeti tagok, regionális bizottságok és munkabizottságok útján látja el.

000

ARNTZ, H.: 80 years of the International Federation for Documentation /FID/

The FID is celebrating its 80th Anniversary this year. The President of the FID presents a historical survey on these years and an outlook for the future.

The IIB /Institut International de Bibliographie - International Institute for Bibliography/ was founded in 1895 by Paul OTLET and Henri LA FONTAINE, two outstanding and enthusiastic specialists who devoted their life and fortune to the sake of documentation. The primary importance of their activity lies - besides the idea and partial development of the RBU /Répertoire Bibliographique Universel/ - in the creation of the Universal Decimal Classification and the foundation of modern documentation and information.

The two World Wars set back the activities of the FID. The Institute changed residence several times, its name also changed till it gained its present name: FID /Fédération Internationale de Documentation - International Federation for Documentation/. Its tasks were modified during the years, especially after the establishment of other international organizations, e.g. the International Federation of Library Associations /IFLA/, the International Council on Archives /ICA/ and others. The aim of the FID is to promote - through international co-operation - the development of scientific information in view of its organizational, technical and methodical problems. Some of the subject fields dealt with are: education and training of information specialists; special needs of developing countries; problems of mechanization, linguistics and terminology; etc.

FID is carrying out its programme through a world-wide decentralized organization with national members, regional commissions and committees.

-§-

Д-р. АРНТЦ, Х.: 80-летняя годовщина создания МФД - Международная Федерация Документации

МФД в этом году празднует 80-летие ее создания. Президент МФД дает исторический отчет об этой эпохе.

Пол Отле и Генри Ла Фонтен, оба восторженные, ученые специалисты, которые и призванием и имуществом благоприятствовали делу документации - они создали Международный Институт Библиографии (МИБ - IIB - Institut International de Bibliographie). Их самая главная заслуга - кроме идеи и построения Универсального Библиографического Указателя (УБУ - Repertoire Bibliographique Universel - RBU) - осуществление Универсальной Десятичной Классификации, и создание документации и информации настоящего смысла.

Две мировых войны затруднили деятельность МИБ. Институт был несколько раз перестроен, изменилось и его название, пока получил настоящее название МФД (Международная Федерация Документации - Federation Internationale de Documentation - FID). Изменились и ее задачи, особенно после создания других международных организаций, так например, Международная Федерация Обществ Библиотекарей (ФИАБ), и Международный Совет Архивов (СИА) и другие. Целью МФД - содействуя о похожими международными организациями - является выполнение новых задач по информационным, организационным, техническим и методологическим вопросам. Несколько таких задач: обучение международных работников, изучение специальных потребностей развивающихся стран, вопросы механизации, языкознания, терминологии и т.д.

МФД работает децентрализованно, по мировой сети организаций, национальных членов, региональных органов и рабочих комитетов.

§§§

ARNTZ, H.: 80 Jahre Internationaler Verband für Dokumentation
/FID/

Die FID feiert ihren 80. Jahrestag. Ihr President gibt einen historischen Überblick dieser Epoche und einen Ausblick in die Zukunft.

1895 gründeten Paul OTLET und Henri LA FONTAINE, zwei schaffensbegeisterte, hochgelehrte Fachleute das Institut Internationale de Bibliographie /IIB/, ihr Lebenswerk und ihr Vermögen der Sache der Dokumentation widmend. Ihr grösster Verdienst liegt, ausser der Idee

des Universellen Bibliographischen Repertoriums /RBU - Répertoire Bibliographique Universel/ und seines teilweisen Ausbaues, die Ausarbeitung der Universellen Dezimalklassifikation, sowie die Begründung der im heutigen Sinn verstandenen Dokumentation und Information geleistet.

Die Aktivität des IIB wurde durch die zwei Weltkriege sehr erschwert. Das Institut wurde mehrmals umgesiedelt und auch sein Name wurde geändert, bis es dann seinen heutigen Namen erhielt: Fédération Internationale de Documentation - FID. Im Laufe der Jahre veränderten sich auch seine Aufgaben, besonders nachdem eine Reihe von anderen einschlägigen internationalen Organisationen, wie u.a. der Internationale Verband der Bibliothekarvereine /FIAB/ und der Internationale Rat der Archive /CIA/ usw. entstanden sind. Das Ziel der FID ist, in Zusammenarbeit mit den fachverwandten internationalen Organisationen die mit der Information einhergehenden neuen organisatorischen, technischen und methodischen Aufgaben restlos zu erfüllen. Diese Aufgaben erstrecken sich von der Ausbildung von Informationsfachleuten über die speziellen Informationsansprüche der Entwicklungsländer auf die Fragen der Mechanisierung der Information, der Sprache und Terminologie und auf vieles mehr.

FID besorgt ihre Aufgaben mittels einer dezentralisierten, die ganze Welt umfassenden Organisation von Nationalen Mitgliedern, regionalen Komitees und Arbeitskomitees.

